

Vidovics Ferenc Somogy megyei főispán kálváriája

„Elmehetünk, elmúlhatunk, de egy örökké élő és magasabb etika múlthatlan szabályai szerint mindnyájan felelősséggel tartozunk.”

(VIDOVICS Ferenc)

Vidovics Ferenc *[Az idézeteknél mindig az eredeti helyesírást és írásmódot használom. Annak idején több lap ts-sel írta Vidovics Ferenc nevét, azokban meghagytam az eredeti hibás névalakot – K. D.]* a második világháborút követően az első főispán volt Somogy megyében. Többekhez hasonlóan ő is a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjainak a megállapodása alapján került a székébe. Vidovics a Kisgazdapárt kommunistaellenes szárnyához tartozott, így végig szállka volt a Magyar Kommunista Párt (MKP) szemében. A hatalomból való kiszorítása a főispáni címétől való megfosztással vette kezdetét. A tanulmányban életének három esztendejét veszem részletesebben vizsgálat alá.

Élete

Vidovics Ferenc 1900. március 7-én született Balatonendrédén, New Yorkban hunyt el 1976. április 17-én. Édesanyja neve Hagely Teréz, míg édesapjáé Vidovics János volt. A család 5–6 holdnyi földdel rendelkezett, hatan voltak testvérek. Középsiskolai tanulmányait a podolini piaristáknál, Keszthelyen a premontreieknél, majd Kalocsán a jezsuitáknál végezte. Később teológiai, majd bölcsészeti tanulmányokat is folytatott, utóbbit a jezsuitáktól való kilépését követően. Felsőfokú tanulmányait a Hittudományi Főiskolán, a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen és a müncheni Maximilián Egyetemen végezte. Nagycenken a Széchenyi-családnál is volt nevelő, Európában több helyen, így Svédországban is járt. Két alkalommal is megnősült, második házasságából egy leánya született, az első házasságából való gyermeke hétévesen elhunyt. 1930-ban Gyöngyösön magániskolát és egy lapot alapított, később újságírással foglalkozott. 1931-ben lett az FKGP tagja, 1935-ben és 1939-ben a Somogy megyei listán képviselőjelölt, de nem szerzett mandátumot. 1936-ban a párt országos nagyválasztmányának országos szervezőtitkára lett, 1942-ben a polgári tagozat vezetését vette át, de a Nemzeti Parasztpárt (NPP) alapításában is részt vállalt.

Több lapot is szerkesztett, így például a *Kecskeméti Ellenőrt*, a *Tanyavilágot*, majd Máramarosszigeten az *Új Máramarost*. Az utóbbit 1941 és 1944 között, ennek a főszerkesztője, majd később felelős kiadója is lett egyben. Egy ideig a visszacsatolt észak-erdélyi országrész kisgazda szervezőjeként is tevékenykedett. Cikkei miatt összesen 36 sajtópert indítottak ellene. 1941-ben tért vissza a fővárosba. Az újságírás mellett a Fried Bőripari és Kereskedelmi RT titkára és személyzeti főnöke volt,

1943-ban a Magyar Építőanyag és Kereskedelmi RT igazgatójaként is dolgozott. A német megszállást követően az ellenálláshoz csatlakozott, amelynek során Bajcsy-Zsilinszky Endrével is kapcsolatban állt, ugyanakkor a Ferihegyi Repülőtér telefonkábeleit többedmagával ő vágta el, majd a kisgazdapárt iratait is ő rejtette el a német megszállást követően. 1944-ben zsidókat bujtatott, majd március 26-án a Gestapo letartóztatta, és internálta Kistarcsára, ahonnan december 21-én megszökött. Üldözése során autóval áthajtottak a lábán, súlyos sérülésének következményeivel élete végéig együtt kellett élnie.

A háború magyarországi befejezését követően 1945 áprilisa és augusztusa között pártjának főtítkárhelyettese, később nagyválasztmányának is a tagja lett. A nemzetgyűlési választásokat követően a kisgazda képviselőcsoportban ő is helyet kapott, és a párt vidéki szervezését is irányította. Ebben az évben, április 11-én lett főispán, előtte a párt vidéki szervezetének országos főtítkára volt. A Somogyba hazatelepülő, túlélő zsidókat és hadifoglyokat élelemmel támogatta. 1946. augusztus 30-án a Minisztertanács (MT) felmentette „Somogyország” vezetői tisztéből.

Októberben Vidovics Szolnok megyében éles kirohanásokat intézett a szovjetek ellen, így az MT 11-i ülésén is foglalkoztak vele. 1946. december 10-én tartóztatták le, mentelmi jogát csak ezt követően, akkor is szabálytalanul függesztették fel. A politikai rendőrségen bántalmazták, visszaemlékezése szerint befalazták és sugárral kezelték a fejét. A későbbiekben több eljárás is folyt ellene, amelyek során több évre ítélték. A Gaál Gaszton Gárda, vagyis egy jelentéktelen parasztgárda szervezésével kapcsolatban még a szovjetek is kihallgatták. Többek között Vácott raboskodott, 1956. szeptember 24-én vagy 25-én, más forrás szerint a forradalom alatt szabadult a börtönből.

A forradalom alatt, 1956. október 31-én szűkebb pátriájában, Kaposvárott mondott beszédet, ennek során kiemelte: „Népszavazásra jöttetek itt össze. Munkások, parasztok, honvédek, értelmiségiek. A Ti népszavazástok annyit jelent, hogy az oroszok nagyon boldogok legyenek, de otthon, a Szovjetunióban!” Kiemelte még, hogy az életnek vissza kell állnia a normál kerékvágásba. Siófokon is beszédet mondott, kooptálták pártja Ideiglenes Intézőbizottságába, november 3-án az FKGP országos főtítkárhelyettesévé választották. Más forrás szerint október 30-a és november 4-e között Nagy Imre megbízásából Győrbe ment, felkereste a Dunántúli Parlamentet. November 4-én több társával elfoglalta a balatonszabadi rádióerősítő-állomást, innen több nyelven olvasták fel segélykérő üzenetét. Ekkor München és is Bécs jelezte, hogy veszik őket, és továbbítják is az üzenetet. Ugyanekkor a siófoki víztornyra is hangszórókat szereltek fel. Később fegyveres csoportot szervezett, majd a forradalom leverését követően bujkált, végül 1957. január 23-án, egy állambiztonsági jelentés szerint február 16-án Kismartonba (Eisenstadt), majd Bécsbe, ezt követően Münchenbe menekült, október 16-án pedig végleg New Yorkban telepedt le. A Kölni Zsidó Jótéteti bizottság több évig változó összegű, 100–150 \$-t folyósított számára.

Az emigrációban töltött évei is hányattatottak voltak. Bár Münchenben ka-

pott katedrát, később az Egyesült Államokban telepedett le. Itt volt, amikor vagonok kipakolásából kellett megélnie. 1959-ben felesége és kislánya megpróbált utánnaszökni Magyarországról, de Sopronnál elfogták őket, és nejét a Gyűjtőfogházba vitték. Családja később kiutazhatott, míg neje többször, ő maga sohasem tért vissza Magyarországra. Odakinn továbbra is aktívan részt vett a politikában. Pfeiffer Zoltán például levélben kérte fel, hogy toborozzon tanúkat az ENSZ Ötös Bizottsága számára. Tevékenyen részt vett több szervezet munkájában, így a Magyar Nemzeti Bizottmányében is. 1957-ben tárgyalások folytak több szervezet képviselőjében egy egységes emigrációs képviselő megalakításáról, így 1958-ban megalakult a Magyar Bizottság, amelynek Varga Béla lett a vezetője, Vidovics Ferenc pedig a 16 állandó tag egyike. Ide a kisgazdák egyébként kilenc főt delegáltak. Delegációt menesztettek a Rabnemzetek Közgyűléséhez, és az Európa Tanács ülésére is terveztek egyet küldeni. Vidovics ugyanakkor a Magyar Szabadságharcos (később Szabadság) Szövetség társelnöke is volt Váli Ferenc és Király Béla mellett, továbbá a Volt Magyar Politikai Foglyok Antikommunista Világszövetségének elnöke is lett 1958-ban.

Lényeges megemlíteni, hogy maga Vidovics próbálta az emigráció különböző irányzatait összefogni. 1976. április 17-én hunyt el, bár több helyen – helytelenül – június 20-i dátum szerepel. Később családja a hamvait hazaszállította, és Balatonendrén helyezték örök nyugalomra, szülei mellett.

1989-től özvegye kezdeményezte férje jogi rehabilitációját. 1991. november 28-án a Legfelsőbb Bíróság semmissé nyilvánított több vele szemben hozott ítéletet. 1991-ben *Elszigeteltségben* címmel jelent meg memoárkötetete.

A támadások kezdete

Még véget sem ért a második világháború, még meg sem melegedhetett az új főispán a hivatali székében, a *Szabad Nép* 1945. július 5-i számában a cikkíró a reakció fogalmát részletezve Vidovicsról úgy ítélt meg, hogy „Somogyban, előre megfontolt szándékkal szervezi a reakciót”. Így – szerinte – szabotálta például az Ideiglenes Nemzeti Kormány Csendőrséget feloszlató rendeletének végrehajtását. „Ez a Vidovics Ferenc úr főispán léte, csendőrorok »felbujtatásával« foglalkozik, hogy legyenek neki »feltétlen megbízható emberei«, akikkel »kedvező pillanatban leszámolhasson« a kommunistákkal.” A lap mindezt azzal indokolta, hogy több korábbi, a testülethez tartozó személyt fürdőtelepi felügyelőnek nevezett ki. Azt követelték, hogy a kriptokommunista belügyminiszter, Erdei Ferenc függessze fel a főispánt, és indítson ellene vizsgálatot. Vidovics sajtópert indított a cikk miatt, ami – a későbbiek tükrében – korántsem volt tréfának tekinthető. Ugyanakkor a belügyminiszter is előterjesztést tett felmentésére főispáni tiszte alól, de Vidovics ekkor még maradhatott a székében. Mindennek hátterében azonban leginkább az állhatott, hogy az MKP élelmiszert akart kicsempészni a megyéből, és a főispán ezt megakadályozta.

A támadások azonban ezt követően is folytatódtak, és tovább keresték rajta a

fogást. A *Szabad Nép* szeptemberben feketézők segítségével és bizonyítékok eltüntetésével vádolta meg. Vidovics tagadta ezeket az állításokat, és kiemelte, hogy a megye határain szigorúan ellenőrzik, hogy feketézők ne vigyenek ki élelmiszert. Ugyanebben a hónapban Erdei feloszlatta a szerinte jogtalanul felállított megyei törvényhatóságot, és újat már a megyei Nemzeti Bizottság nevezett ki.

A *Szabad Nép* először 1946. május 1-re, az ünnepnapra ütemezte a somogyi főispán máramarosszigeti tevékenységének támadását, amely később a mandátumától való megfosztásának és egyik perének az alapja lett. A máramarosi történéseket „hiteles tanúvallomások és kihallgatási jegyzőkönyvek” alapján elevenítették fel, bár ezeket még később a népbíróság sem tekintette megfelelő bizonyítéknak. Az is kérdéses egyébként, hogy ezek „törvényesen” hogyan kerülhettek a lap birtokába. Állításuk szerint Vidovics lapalapítás tervével érkezett a városba, és ennek érdekében Jurka Flávius – román nemzetiségű – főispánnal és dr. Ratky Béla polgármesterrel tárgyalt. Birtokukba vették a Román Közművelődési Nyomdat, és megalakították az *Új Máramaros* című lapot.

Egyéb nyomtatványokat azonban általában általában nem tőlük, hanem az izraelita Kaufmann család által üzemeltetett nyomdától rendelt mindenki. De 1941. július 19-én Kaufmann Imrét, aki a nyomda egyik tulajdonosa volt, letartóztatták kommunista szervezkedés miatt, és elvitték a garanyi (Zemplén vármegye) internálótáborba, ezután pedig a nyomda iparengedélyét is megvonták. A cikk szerint pár nap múlva Vidovics embere megjelent a másik tulajdonosnál, Kaufmann Sándornál, és társulást ajánlott neki, hogy visszakapja az iparengedélyt. Később szerintük az apportként bevitt gépeket Vidovics ellopta, Kaufmann Imrét pedig internáltatni akarta – utóbb ezt tényként igyekeztek a tárgyaláson beállítani –, de a *Szabad Nép* szerint ez nem sikerült neki. Ugyanakkor azt állították, hogy Vidovics két családtagot tetteleg bántalmazott, a családot kitérta vállalkozásából, és többüket munkaszolgálatra vitette el, míg többen közülük ukrajnai haláltáborokban haltak meg.

A cikk nagy része a Kaufmann családdal kapcsolatos vélelmezett tetteivel foglalkozott, s az állítások a népügyészségen, majd a népbíróságon is előkerültek, mikor Vidovicsot megfosztották mandátumától. A nyilvánvalóan hamis vádak azonban még a Budapesti Népbíróságon sem tudták rábizonyítani, bár később a Nemzetgyűlésben Rajk László belügyminiszter váltig állította, hogy ezzel kapcsolatban megdönthetetlen bizonyítékokkal, a lap által is említett jegyzőkönyvek másolataival rendelkezik. A népbírósági ítéletben tehát nem, de Vidovicsnak a mandátumától való megfosztásában ezek a kinyilatkoztatások kapták a legnagyobb szerepet. Az állítások – ahogy láttuk – igen súlyosak voltak. A *Szabad Nép* írásában amúgy Vidovicsnak az *Új Máramaros*ban megjelent cikkeiből is idéztek, és végül valójában ezek alapján ítélték el. Erről a későbbiekben még lesz szó.

1945. május 5-én az MKP pártlapja ennél tovább ment, ugyanis már fegyveres szervezkedésről számolt be, amelyet állítólag Antal József Lajos, Vörös Vince titkára szervezett a Kiszgadzapárton, azaz annak ifjúsági szervén, a Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testületén (KALOT) és a Keresztény Demokratikus Ifjú-

sági Munkaközösségen (KEDIM) keresztül. A lap felvázolta koncepció szerint a csoport egy szovjet-nyugati konfliktus esetén a szovjetek ellen fordult volna. Állításuk szerint mindebben Kiss Szaléz ferences szerzetes is részt vett. Mellesleg a lap szerint Antal Vidoviccsal volt baráti viszonyban, s ő segítette a párton belüli előrejutását. Az újság felvetése amúgy Vidovicsra is életveszélyes lehetett volna, hiszen Kiss Szaléz – aki Gyöngyös környékén volt kisgazda vezető és a KEDIM megalapítója – ártatlanul ítélte el a szovjet katonai bíróság, többek között szovjet katonák meggyilkolása és szervezkedés vádjával, és 1946. április 28-án elhurcolták.

Az MKP szócsöve egyébként az előbb már említett, máramarosszigeti nyomda munkásai bérének a ki nem fizetésével is megvádolta a főispánt. Vidovics Ferenc ezt még megúsza valahogy, de 1948-ban – sokadikként – már ő is egy másik összeküvési per vádlottja lett.

Vidovics és a Nemzetgyűlés

Az MKP lapjának támadása után a parlamentben is offenzíva indult a somogyi főispán ellen. A Nemzetgyűlés 1946. május 8-i ülésén Kovács István, az MKP egyik szürke eminenciása támadta meg őt Rajk László belügyminiszterhez intézett interpellációjában. Az ülést Kossa István, a Szakszervezeti Tanács vezetője, később a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének a tagja (MDP KV) vezette. Kovács Rajkhoz intézett interpellációjában a következő kérdéseket tette fel: „[...] van-e tudomása Vidovics korábbi bűneiről, így lopásról és zsarolásról, továbbá arról, hogy a képviselő az *Új Máramaros* című, MÉP (Magyar Élet Pártja) »reakciós« lap a szerkesztője volt, amely lapba háborús főbűnösöket dicsőítő és szovjetellenes háborús uszító cikkeket írt? Mit szándékozik tenni belügyminiszter úr, hogy Vidovics Ferenc azonnal eltűnjön a közéletből és elnyerje méltó büntetését?”

Kovács beszédében ezután Vidovics szerkesztői tevékenységét és a lap MÉP-es irányultságát emelte ki, megemlítette a politikai cikkeinek uszító voltát, és a már ismertett Kaufmann-ügyel is előhozakodott. Hozzászólását a következővel zárta: „Befejezem. Vidovics a felszabadulás után is hű maradt önmagához. A felszabadulás után védte a reakciós tisztviselőket és merem állítani, hogy nincs Magyarországon még egy olyan megye, ahol ennyi reakciós köztisztviselő maradt volna, mint Somogy megyében.” Majd szorgalmazta Vidovics népbíróság elé állítását. Az MKP-s vezető beszéde közben mindegyik politikai oldalról több közbekiabálás is történt a jegyzőkönyv szerint.

Kovácsra reagálva Somogy megye első embere kért szót, de Rajk kapott lehetőséget, hogy válaszoljon. A belügyminiszter jelezte, hogy a *Szabad Népb*ben megjelent adatok alapján bizottságot küldtek Máramarosszigetre és Kolozsvárra és több lapszámot is beszereztek: „Kétségtelenül megállapítható politikailag az, hogy az *Új Máramaros* című napilap teljes egészében a fasiszta uszítás szolgálatában állott, és valamennyi cikk között Vidovics főispán úr cikkei vannak a legjobban telítve azok-

kal a fasiszta szempontokkal, amelyek úgy Anglia és Amerika magatartása ellen, mint a Szovjetunió ellen háborúra izgatnak és új keresztes hadjáratot hirdetnek. (Egy hang a kisgazdapárton: Idáig nem vették észre!) Idáig nem vettem észre azért, mert erre vonatkozólag semmiféle adat nem állt rendelkezésemre. (Egy hang a kommunista párton: Nem késő!)” Majd Rajk így folytatta: „Miután ezeket az adatokat megvizsgáltam, a tegnapi nap folyamán megmutattam Nagy Ferenc miniszterelnök úrnak az adatokat és bejelentettem, hogy felelősségem tudatában a demokrácia iránt, nem vállalhatom azt, hogy a magyar demokráciának ilyen főispánja legyen: kérem azonnali visszahívását. (Hosszantartó, élénk éljenzés és taps a kommunista és szociáldemokrata párton. – Egy hang a kisgazdapárton: Egy csomó megyében meg lehetne kérdezni, hogy kell-e főispán!) A miniszterelnök úr, úgy is, mint a kormány vezetője és úgy is, mint a független kisgazdapárt vezetője, bejelentésemet tudomásul vette és felkért arra, hogy a rendelkezésemre álló adatokat rövid időre áttanulmányozás végett nyújtsam be hozzá [...]”

Kétségtelen, hogy a Vidovics elleni fellépést és akciót az MKP jól megszervezte, de igencsak kérdéses, hogy korábban vajon miért nem kerültek elő ezek az adatok. Hiszen a szovjet titkosszolgálatok tudták, kiket kell a megszállás során őrizetbe venni és nyilvánvalóan szemlézték a két világháború közötti magyar sajtót is. Vagy esetleg már korábban megvoltak az információk, csak így jobban szét lehetett verni a kisgazda pártot, miután Vidovics már képviselőként működött? Nem tudni biztosan.

A vitában egyébként Vidovics újra szót kért, de ekkor sem kapta meg, csakis a többi interpellációt követően, amit sérelmezett is. Ráadásul válaszába többen bele-belekiabáltak, zavarni próbálva beszédét. Vidovics tagadta, hogy az újság MÉP-lap lett volna, és kiemelte, hogy senkitől sem kaptak szubvenciót. Hivatkozott az ellene indult fegyelmi eljárásokra, és kiemelte, hogy azt Kölcssey Istvánnak, a MÉP országos alelnökének a meghagyására tiltották be, valamint hogy még 1943-ban is két zsidó vallású alkalmazottat és egy ruszint foglalkoztatott. Minderre Orbán László, MKP-s képviselő a „tolerancia jegyében” a két izraelita alkalmazottal kapcsolatban a következőt jegyezte meg: „De ezek akkor a MÉP házizsidai (sic!) voltak!”

Vidovics elmondta még, hogy csak 1941-ben tartózkodott pár hétig Máramaroszigeten, majd azt követően a fővárosban, és a Fried-féle Bőrgyárban volt titkár és személyzeti főnök. Később, 1943-ban a Magyar Építőanyag és Kereskedelmi RT igazgatója lett, így nem sok időt töltött a lapnál, és még ha több cikk az ő neve alatt is jelent meg, azokat nem ő írta. Emellett az akkori miniszterelnökség is több, kötelezően kiadandó iránycíkket küldött, amit muszáj volt megjelentetniük. A vita utolsó részében a következők hangoztak el: „De kérem a t. interpelláló képviselő urat és a belügyminiszter urat is, tessék kéziratokat idehozni. ... Minthogy, igen t. Nemzetgyűlés, itt háborítatlanul, nyugodtan beszédemet nem mondhattam el, egy percre legyen szabad rámutatnom, hogy mi az eszmei és a politikai háttere ennek a támadásnak. Az – és ennek nem én vagyok az oka –, hogy az igen t. kommunista párt, amelynek tagjai között igen sok derék és becsületes magyar embert tisztelek magam

is, Somogy vármegyében a leggyengébb. (Igaz! Úgy van! – Taps a kisgazdapárt oldalán.) Ennek azonban nem én vagyok az oka. Ennek oka az, hogy a kommunista pártból – nem tudom ki rendezi a szervezkedést... [Amúgy ez elég álságos megjegyzés volt, ugyanis éppen Kovács Istvánnak a feladata volt ez az egész országban. – K. D. kiegészítése]

Elnök: Ismét kérem a képviselő urat, szíveskedjék befejezni beszédét.

Vidovics Ferenc (kg [azaz kisgazda]): ... kétfalkezes embereket küldenek, pedig ez a hatalmas vármegye megérdemelné egy elsőrangú garnitúrát is, nem pedig olyan embereket, akik legalább öt-hat esztendőre voltak elítélve csempészésért, lopásért, tolvajlásért, és hasonló polgári erényekért.”

Ezt követően Rajk László válaszában hangsúlyozta, hogy egy felelős kiadó minden esetben vétkes az újságban megjelentekért. Szerinte ugyanazt írták, mint a MÉP-es lapok „[...] különböző miniszterelnöki fasiszta rendszerek és a propagandaosztály vezetője sugalmazták Vidovicsnak, hogy mit írjon, mert egészen pontosan ugyanazt írta, amit a MÉP-es lapok.” Ezzel – gyakorlatilag – a somogyi főispán védekezését támasztotta alá, s ez a per ismertetése során is lényeges lett majd.

Rajk válasza után Vidovics már nem kapott szót. Fontos volt azonban, hogy a belügyminiszter válaszát elfogadják, s így a szavazás a következőképpen zajlott le: „Elnök: majd megadom a szót. T. Nemzetgyűlés! A belügyminiszter úr kérte az interpellációra adott válasz tudomásul vételét. Felteszem a kérdést szavazásra, méltóztatnak-e tudomásul venni a belügyminiszter úr válaszát vagy nem? (Felkiáltások a kommunista párton, a szociáldemokrata párton és a parasztpárton: Tudomásul vesszük! – Felkiáltások a kisgazdapárton: Szavazzunk!)

A nemzetgyűlés a belügyminiszter úr válaszát tudomásul vette. (Felkiáltások a kisgazdapárton: Nem vette tudomásul!)”

A jegyzőkönyvből kiderül tehát, hogy valójában egyáltalán nem történt meg a normális szavazás, csupán annak bejelentése.

Vidovics csak ezt követően kapott ismét szót. Kifejtette, hogy egy cikkért annak a szerzője a felelős – ezt amúgy az 1947. június 6-i tárgyalási napon dr. László Dezső is hasonlóan ítélte meg. Emellett feltette azt a kérdést, vajon miért tiltották be a lapot, a korábbiakkal együtt immáron a negyediket, ha ténylegesen pártlap lett volna. Kovács István erre a következőt kiabálta be: „Mert nyilas lap volt, biztos azért!”

Vidovics ezután rákérdezett, miért is kellett megjárnia neki a kistarcsai internálótábort – de erre sem kapott érdemi választ. Továbbá felvetette: „Miért kellett a svábhegyi Mirabella-panzióban laknom, amely körülbelül ugyanolyan szanatórium volt, mint ma az Andrássy út 60? És miért törték össze – nem szeretem ezt felemlíteni – a német Gestapo-legények az én lábamat (Kiss Károly (kp. [azaz kisgazdapárt]): Tévedésből!), amikor a ferihegyi repülőtér vezetékét elvagdostam? (Orbán László (kp.): Hitler elcsapta rossz cselédjeit!) A rosszindulatú rágalomhadjárattal szemben... (Badody János (kg): Ez a fegyverük! – Közbeszólás a kommunistapárton: Szégyellje magát! – Marosán György (szd. [azaz szociáldemokrata]): ez rágalom! – Kiss Roland (szd.): Corpus delictik vannak itt!) Ismételten kijelentem, hogy én ezeket a

cikkeket nem írtam, ezeket legfeljebb fent az ottani újságírók írták és megengedtem, közzétehették a miniszterelnöki sajtóirodától kapott cikkeket, de én ezekkel semmiféle közösséget nem vállaltam. (Folytonos zaj, az elnök csenget.)”

Rajk újabb válaszában már azt esetelte, hogy Romániából érdeklődtek, van-e lehetőség Vidovics kiadatására. Majd Némethy Jenő (pk [azaz pártunkívüli]) újra kérte, hogy legyen szavazás, mire az elnök azt mondta, hogy a Nemzetgyűlés tudomásul vette Rajk válaszát. Némethy továbbra is kifogásolta, hogy nem volt szavazás, Kiss Roland szocdem államtitkár pedig felvetette a név szerinti szavazást. Végül azonban mégis áttértek a következő napirendi pontra.

A vita bővebb ismertetése azért is volt fontos, mivel tudnunk kell, hogy a miniszter válaszában el nem fogadása esetén le kellett volna mondania. Láthattuk tehát, hogyan sikerült ezt elkenniük a kommunistáknak, és miként sikerült a szavazást elcsalni. A későbbi történések tükrében ez igen lényeges momentumnak számított. (Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy Rajk Vócsa Ferenc korrupciós ügyében adott válaszát szeptember 12-én nem fogadta el a Nemzetgyűlés, de ekkor meg a kisgazda párt vezetése „fű alatt” megegyezett az MKP-val, hogy Rajk így is maradhat a helyén.)

A korabeli jegyzőkönyvből is kitűnik, hogy a Vidovics elleni procedúra közel sem a „fair play” jegyében zajlott. A kommunista és egyes szocdem képviselők az obstrukció eszközét alkalmazták, így Vidovics Ferencet alig hagyták beszélni, illetve elcsalták a tényleges szavazást. Hogy ez megtörténhessék, szükség volt a kisgazdák gyengeségére és az MKP kulcspozíciókban ülő embereinek – Kossa Istvánnak és Rajk Lászlónak – összehangolt és erőszakos fellépésére. Első menetben tehát győzött az MKP, és megágyazott annak, hogy augusztusban sikerült is Vidovicsot eltávolítani főispáni pozíciójából. Ehhez azonban már az MKP sem kellett. A gyengekező Nagy Ferenc előterjesztésére a mindenre rábólintó Tildy Zoltán köztársasági elnök más főispánokkal együtt leváltotta őt is. Helyére dr. Fekete Tibort nevezték ki.

A „mérkőzésnek” azonban még nem volt vége. Következett Vidovics Ferenc eltávolítása a parlamenti munkából is.

Vidovics Ferenc mentelmi joga

A *Szabad Népb*ben először 1946. október 1-jén vetették fel Vidovics mandátumától való megfosztását, mivel szerintük a megyéket járva a demokrácia ellen agitált. [A fentiekből láthattuk, milyen „demokrácia” volt az országban. K. D.] A képviselő ellen az új vádpont az lett, hogy segédkezett abban, hogy az egykori különítményest, Vértessy Károlyt, Vidovics frakcióbeli képviselőtársát, külföldre szöktessék. Az egyik verzió szerint Vidovics vitte volna őt Szentgotthárdig, ahonnan Ausztriába szöktették át. (Itt felmerül egyébként a kérdés, hogy Vértessy miért és hogyan lehetett egyáltalán képviselő, hiszen valóban különítményes volt.)

1946. december 12-én a Nemzetgyűlés – amelynek mentelmi bizottsága [a mentelmi bizottság összetétele: MKP: Apró Antal, Farkas Mihály (a bizottság elnöke), Orbán László. FKGP: Bencze Imre, Borbély János, Dulin Jenő, Kovács Béla, Lábady Antal, B. Szabó István, Veér Imre. SZDP: Marosán György, Révész Mihály, Szélig Imre. NPP: Sz. Szabó Pál, Pártonkivüli: Zsedényi Béla], legalábbis papíron, kizárta többségű volt – ülést tartott Vidovics ügyében, aki ekkor már az ÁVO vendégszeretétét élvezte.

Az ülés apropója az volt, hogy a budapesti népügyészség egyrészt Vidovics, másrészt Vértessy képviselő mentelmi jogának a felfüggesztését kérte. Indítványozták utóbbi előzetes letartóztatásának lehetőségét is, amivel kapcsolatban a Népbíróság intézett megkeresést a Nemzetgyűléshez. Az indoklás szerint Vértessy Károly nemzetgyűlési képviselő ellen azért indítottak nyomozást, mivel 1919-ben a „[...] siófoki ellenforradalomnak egyik vezére volt és ebben a minőségben a baloldali elemek letartóztatásában, megkínzásában és legyilkolásában vett részt. Velinszky László székesfehérvári tanító kivégzésénél személyesen is közreműködött.” 1946. október 24-én erre hivatkozással kérte a Népügyészség Vértessy mentelmi jogának a felfüggesztését. Vértessy valóban különítményes volt korábban, Szekszárdon és Siófokon is részt vett többek elhurcolásában, megkínzásában, 15 fő meggyilkolásában. Végül az ő mentelmi jogát ugyancsak 1946. december 12-én javasolta megvonni az illetékes bizottság. Ugyanazon a napon, mint Vidovicsét.

A november 30-i állítólagos szöktetés tehát még Vértessy mentelmi jogának a felfüggesztése előtt történt. A *Kis Újság* úgy tudta, hogy Vidovics csak az egyik budapesti pályaudvarig fuvarozta Vértessyt. A népügyészség szerint viszont Vidovics Nagykanizsáig vitte Vértessyt, tudott az ügyeiről, így az 1440/1945. M. E. 12. § 6. alapján Vidovicsot bűnösnek találták népellenes büntetben, cselekményét bűnpártolásnak vették, és házi őrizetbe vételét javasolták.

A dolog kiderítetlen maradt, és a mentelmi bizottság végül rábólintott a népügyészség kérésére. Ugyanezen a napon az FKGP Politikai Bizottsága felfüggesztette Vidovics párttagságát. A szökött Vértessy Károlyt – bár kérték kiadatását – később sem szolgáltatták ki Magyarországnak.

A Nemzetgyűlés december 13-án foglalkozott a mentelmi jog felfüggesztésével. Slachta Margit azt kérte, hogy Vidovics esetében a mentelmi jog elvesztését és a házi őrizetet külön szavazzák meg. Slachta felvetését azonban végül nem fogadták el. A vita során Nagy Vince és Dénes István is azt vágta a kommunisták fejéhez, hogy miután az ügye kirobbant, az egész ház, így ők is megszavazták Vértessy négyhavi szabadságát, tehát ők is bűnpártolóknak tekinthetők.

A ház – a Magyar Szabadságpárt képviselőcsoportját kivéve – elfogadta a határozatot. A döntés már valószínűleg előre borítékolható volt, hiszen a *Világosság* című lap tudósítása szerint a politikai rendőrség körbevette a törvényhozás épületét, és nyomatékul vezetőjük, Péter Gábor is megjelent személyesen. Vidovics ügyvédje, Berecz Sándor kérte védenre házi őrizetbe vételét, így Péter autójával hajtottak Vidovics lakására. Itt már szintén tartózkodott egy detektív, hiszen számítottak arra,

hogy a parlament megszavazza a házi őrizetet. Vidovicsot azonban – a lap tudósításával ellentétben – korábban már letartóztatták, és Kracsner Józsefet, a sofőrjét is őrizetbe vették. A nyomozást december 17-re már le is zárták. A sajtó híradása szerint a volt somogyi főispán vallomása/vallatása alapján több „ismert politikus” ellen nyomozást indítottak. Az értesülések szerint azok ellen, akik tudtak Vértessy szökéséről vagy segítették az ügy elhúzódását.

A szalámi-technika tehát remekül bevált, a kiscgazdák újabb embereket vesztettek.

1946. december 18-án a Budapesti Népbíróság „kérésére” Vidovicsot a házi őrizet helyett rendes őrizetbe akarták venni, mivel Vidovics december 14-i és 15-i vallomásában beismerte, hogy 1946. november 29-én már tudta, hogy Vértessy Károly ki akar szökni az országból. Innentől Vidovicsot népellenes büntett vádjával is támadták. A mentelmi bizottság mindezt támogatta. December 19-én a Nemzetgyűlés bármiféle hozzászólás vagy ellenvetés nélkül elfogadta a bizottság határozatát.

Vidovicsot ennek alapján az ÁVO hivatalosan is letartóztathatta. Közben újabb vádat is találtak: szerintük Vidovics úgy vette el a második feleségét, hogy közben az elsőtől nem vált el. Kérelmezték a mentelmi bizottságtól, hogy e büntéttel kapcsolatban is mentsék fel a képviselőt.

Vidovics, az „összeférhetetlen”

1946. december 30-án végül a Nemzetgyűlés összeférhetlenségi bizottsága foglalkozott Vidovics ügyével. Farkas Mihály az összeférhetlenségi törvény 12. §-ára hivatkozva felhívta a figyelmet arra, hogy mivel Vidovics korábban az *Új Máramaros* című, véleményük szerint fasiszta lap felelős szerkesztője, majd kiadója volt, így az 1946. XXVI. tc. 9. § 3. bekezdése alapján összeférhetlenség ténye áll fent.

Vidovics közben beismerte a bizottságnak a Horthyról írott *A mi vezérünk* című cikk szerzőségét, és nem tagadta a lapnál betöltött funkcióit sem. A következőkkel védekezett: „Ő maga a lap felelős szerkesztőségét és később a kiadóságot csak azért vállalta, hogy a lap zsidó munkatársainak és a nyomda zsidó tulajdonosának megélhetését biztosítsa. Ezért nyolc ízben indult ellene fegyelmi eljárás és végül 1943-ban ezért tiltották be a lapot.” Ugyanakkor több tanú kihallgatását kérte az ügyében. Ez nem történt meg.

Vidovics védekezése azonban sem a parlamenti bizottságot, majd később a népbíróságot sem érdekelte. Tényként állapították meg, hogy Vidovics a lapnál betöltötte tisztségeit, a lapot pedig egyértelműen fasiszta irányultságúnak tekintették. Míg a későbbiekben a népbíróság a cikkeiért ítélte el Vidovicsot, addig a bizottságot inkább a Kaufmann-ügy érdekelte. Csakhogy a Kaufmann-anyagot még a népbíróság sem tekintette később bizonyító erejűnek.

A parlamenti bizottság végül az összeférhetlenség megállapítását, és Vido-

vicsnak a mandátumától való teljes megfosztását javasolta. Ketten, dr. Nagy Vince és dr. Eszterhás György a bizottságból kisebbségi véleményt fogalmaztak meg, mivel a bizottság mellőzte a Vidovics által kért bizonyítási eljárás lefolytatását.

A Nemzetgyűlés 1947. január 23-án tárgyalta újra az ügyet, addigra a két képviselő visszavonta a különvéleményét. Szélig Imre szocdem-képviselő a cikkeket és a zsidó nyomda kisajátítását hozta fel. A lapot fasiszta szelleműnek nevezte, még akkor is, ha hivatalosan nem volt kormánypárti. Nagy Vince hozzászólásában azt emelte ki, hogy azért nyújtottak be kisebbségi véleményt, mert el kellett volna rendelni a bizonyítást, amennyiben ezt a képviselő maga kéri. „Azóta azonban magánkutatással Eszterhás képviselőtársam és én meggyőződünk arról, hogy azok a bizonyos egyéb példányok is fasiszta cikkeket tartalmaznak, éppen ezért magunk is osztozunk az összeférhetlenségi bizottságnak abban a véleményében, hogy az összeférhetlenség tényálladási elemei megvannak, és ki kell mondani Vidovics képviselő úr összeférhetlenségét.”

Vidovics Ferenc körül tehát teljesen megszűnt a nemzetgyűlési védőháló. Utódát, Tóth Lajost már nyomban beiktatásakor kikezdte a *Szabad Nép*. Állításuk szerint Tóth 1946 novemberében szabadult az internálótáborból, s azt igyekeztek sugalmazni, hogy valamilyen tényleges bűnt követett el, hiszen másként miért internálták volna.

Az igazságszolgáltatás útvesztőiben

A Vidovics Ferencsel kapcsolatban felmerült jogsértéseket aztán külön perekben tárgyalták.

Először a Vértessy-ügyben lett negyedrendű vádlott. Az elé a Tutsek Gusztáv által vezetett tanácshoz került az ügy, aki később az 1956-os forradalmat követően rengeteg felkelőt ítélte halálra. A vádirat itt már új információkat is tartalmazott. E szerint Tordai Nagy Ferenc elsőrendű vádlott, az FKGP székházának a gondnoka, a székház Gerbaud melletti titkos kijáratán – a cukrászda valójában nem is a székház mellett volt – juttatta ki Vértessyt, aki Kovács Sándor másodrendű vádlott lakásán bújt el, miközben Csontos János megszerezte számára az úti felszerelést és az élelmet. A vád szerint Vidovics fuvarozta a Dunántúlra, később Szentgotthárdnál lépte át a határt Lukányi Sándor segítségével. Vértessy „vadházastársát” és azt a családot, akiknél Szentgotthárdon megszállt, szintén perbe fogták.

Vidovicsot végül háborús és népellenes büntetért 1947. február 10-én a Budapesti Népbíróság öt évre ítélte el. A vádlottak közül – hiába volt negyedrendű vádlott – ő kapta a leg súlyosabb büntetést. A tárgyaláson ugyanis az ügyész kijelentette, hogy a szökésben az övé a legnagyobb felelősség. Az öt év börtön mellett teljes vagyonelkobzásra ítélték és a politikai jogok gyakorlásától 10 évre megfosztották, de elrendelték a bizonyítás kiegészítését is. Az ügy külön érdekessége egyébként az

is, hogy Vértessyt korábban már az igazoló bizottság vizsgálta egy székesfehérvári vállalat igazgatójaként, de akkor különítményes múltja nem került elő, pedig többek között az egyik városi tanítóval szemben is fellépett, tehát tudhattak róla.

Szeptemberben a Népbíróságok Országos Tanácsa másodfokon is jóváhagyta a büntetését, ami alól csak 1991-ben mentette fel a Legfelső Bíróság.

Az új vádirat 1947. február 24-re készült el. Az 1945. évi VII. tc. alapján emeltek ellene vádat, a 13.§ 1. pontja szerint háborús, továbbá a 15.§ 4–6. pontja szerint népellenes büntett miatt. Indokként a következőt állapították meg: 1941–1944 között az *Új Máramaros* című lap felelős szerkesztője volt. „A lap az akkori kormány által szubvencionált újság volt, amely hathatós propagandát fejtett ki a háború érdekében és a fasiszta, valamint a zsidóellenes szellem és felfogás terjesztése érdekében.” Több cikkből is idéztek, ami itt jelent meg. A cikkek mellett a másik vádpont az volt ellene, hogy a zsidó származású máramarosi nyomdász Kaufmann családot többször feljelentette, elbitorolta a nyomdájukat és sikkasztott is tőlük. A per elemei már a korábbi nemzetgyűlési vitában is előkerültek. Vidovicsot ekkor úgy állították bíróság elé, hogy sem a rendőrségen, sem az ügyészségen ki sem hallgatták, dr. Apor Róbert népügyésznek pedig fogalma sem volt arról, hogy ki készítette a vádiratot. Az ügyben eljáró magyar állampolgár, Csongrádi Béla rendőrőrnagy aláírásával szerepeltek olyan iratok is, amelyen a román államügyészség pecsétje szerepelt, de ezeket a tényeket teljesen figyelmen kívül hagyták.

A népbíróság László Dezső által vezetett tanácsa a következő pontokban találta Vidovicsot bűnösnek: az 1945. VII. törvény 13.§ 1.-ben, vagyis a nyilvánosság előtt vagy sokszorosított iratban háború folytatására izgatásban és a 15.§ 4.-ben, amely szerint „[...] aki nyomtatványban (bármilyen módon sokszorosított iratban), gyűlekezet előtt elmondott beszédben vagy rádió útján huzamosabb időn át olyan állandó jellegű és folyamatos tevékenységet fejtett ki, amely alkalmas volt arra, hogy a fasiszta és a demokráciaellenes irányzatok elterjesztése és megerősítése végett vagy a faji és felekezeti gyűlölet felkeltése, illetőleg ébrentartása céljára a közfelfogást jelentős mértékben befolyásolja és az országra káros irányba terelje...”

A 13.§ 1. alá tartozó ügyeket az Alkotmánybíróság határozata alapján később semmisnek nyilvánították, a 15.§ 6. Fasiszta stb. uralmi rendszer eszközeivel személyi szabadság megsértése vagy szemérem elleni erőszak, és a 15.§ 5. „Fasiszta, demokrácia-ellenes” szervezet besúgója vádpontok alól pedig felmentették.

A 15.§ 4. vádpont alól azonban a mai napig nem született felmentés, mivel ez nem esett a semmisségi jogszabály alá. Ugyanakkor a per anyagai 1991-ben, a perújrafelvételkor a Budapest Főváros Levéltárában nem voltak meg, és máshol sem találták őket. Jelenleg azonban ezek már megvannak Budapest Főváros Levéltárában. Így jogilag 1991-ben a semmisségen kívül más szempontból nem tudták megvizsgálni az ügyet, és ez a mai napig sem történt meg.

Vidovicsnak érdemes alaposabban áttekinteni az *Új Máramarossal* (15.§ 4.) kapcsolatos tevékenységét is. A népbíróság 1947-ben az ítélet indoklásában – a fentiek mellett – a következőket említette meg: Vidovics 1941 és 1944 között az *Új Má-*

ramaros című, máramarosszigeti lap felelős szerkesztője volt. Az első két hónap után nagyrészt a fővárosból, távmunkában irányította a lapot. Ekkor tehát elfogadták a távmunka tényét. Ez azért lényeges, mert a korszakban egy napilap esetében az érdemi irányítás Budapest–Máramaros távolságban valószínűleg nehezen működhetett, pláne úgy, hogy Vidovics a fővárosban egymás után két vállalatnál is vezetői pozícióban dolgozott.

A vád szerint a lap több cikke is a háború folytatására izgatott, faji és felekezeti gyűlöletet keltett, s ez a háborúba történő belesodródást segítette elő. Vidovics védekezését, azaz hogy két írást kivéve a Miniszterelnökség utasítására jelentettek meg cikkeket a neve alatt, a bíróság nem fogadta el. Így a Vértessy-ügy mellett további három évet kapott az *Új Máramaros*nál betöltött szerepe miatt. A már ismertetett és a bírósági eljárásban is előkerülő Kaufmann-ügyben azonban ekkor nem találták felelősnek.

Az eljárás során a kiemelt cikkek egy része a háborús részvétellel, a Szovjetunióval foglalkozott. Több cikkből annak antiszemita tartalma miatt ragadtak ki részleteket. Kétségtelen, hogy az *Új Máramaros* tényleg tartalmaz antiszemita hangvételű cikkeket, még a bíróság által kiemelték mellett is találunk ilyeneket. Ezt nem tagadva és elhallgatva azonban Vidovics háború alatti és utáni zsidókat mentő és segítő tevékenysége, továbbá az, hogy az emigrációban az egyik zsidó szervezettől ezért évekig havi apanázszt kapott, bonyolultabb értelmezést kíván. Ugyanakkor lényeges kiemelni azt is, hogy többen tettek mentő vallomást mellette, amelyek közül csak párat emelnék itt ki.

Vidovics visszaemlékezése szerint ezen a tárgyaláson – mentőtanúként – megjelent Bodroghközy Zoltán, egykori kecskeméti diáktársa, aki a háborús időszakban a miniszterelnöki sajtóosztály vidéki lapokkal foglalkozó osztálytanácsosa volt, és aki egész egyszerűen beállított a tárgyalásra. Ezért egyébként később internálták. A per iratai szerint Bodroghközy 1946. június 6-án a következő vallomást tette: „Fővárosi vonalon nem voltak ilyen vonatkozások, mert nem is szerették a sajtófőnökök, általában a kormányzat, ha ezek uniformizált dolgok voltak. Ezek a sajtóirányítások általában akkor voltak politikailag hasznosak az illető rendszer számára, ha ezek a bizonyos cikkek vagy politikai megbízatások lehetőleg a lap szájaíze szerintiék voltak. Ha minden lap ugyanazt közli, akkor mindenki látja az irányítást holnap a kávéházban.” Kiemelte még, hogy helyi szinten a Kárpátaljai Főkormánybiztosság is beleszólt a sajtó irányításába. Többen, többek között P. Ábrahám Dezső is azt tanúsította, hogy Kaufmann Sándort Vidovics igyekezett hazahozatni, miután internálták.

Ugyanakkor 1947. június 2-án Flimm Géza, a Kaposvári Izraelita Hitközség elnökhelyettese, Fischer Pál és egy dr. ? [olvashatatlan név] László előljáró tett egy nyilatkozatot a Budapesti Népbíróság előtt, miszerint Vidovics a háborút követően hazatérő deportáltak konyhája számára áron alul utalt ki élelmiszert Kaposvárotra, és a városi rabbi beiktatásán mondott beszédében elítélte a zsidósággal szemben történeteket. Boronkay Tiborné sz. Komoróczy Margit pedig azt igazolta, hogy Vidovics

1941-től segítette Mautner Gyulát és családját, két lányát hamis iratokkal bujtatta, amikor munkaszolgálatra akarták vinni őket. Későbbi felesége szerint Mautner Katalint azért vette feleségül, hogy az megmeneküljön.

Emellett a háborút követően a köztisztviselőként álló Bajcsy-Zsilinszky Endréné is nyilatkozott tett mellett. „1944. március 18-án este férjemet felkereste, figyelmeztette a német megszállás veszedelmére és felajánlotta, hogy szülőfalujában elbujtatja. Március 19-e után, mikor férjemet a német Gestapo letartóztatta, azon kevesek közé tartozott, akik felkeresték, vállalkozott azoknak az üzeneteknek a továbbítására, melyeket férjem a börtönből juttatott ki az ellenállási mozgalom részére.” E források hitelességét az a körülmény is megerősíti, hogy Kovács Béla elrablása, Nagy Ferenc lemondása után borítékolható volt az ország sorsa, így Vidovics mentőtanúi bátor kiállásukkal óriási kockázatot vállaltak.

Maga Vidovics pedig a következőképpen védekezett a vád ellen: „Tessék megérteni, milyen paradoxon, hogy zsidó emberek ilyen német beállítású cikkeket hoztak le. Azért hozták le, mert ezek a nyomorult emberek a kenyerüket látták ebben az újságban. Ezért tartottam fenn a lapot 1943 nyaráig, amíg nem internálták őket. Akkor megírtam lemondólevelemet.”

Vidovics megemlítette még, hogy Ortutay Gyula (eredetileg kispap, de a kommunistákkal szorosán együttműködő politikus, miniszter) vezetésével háromtagú bizottság szállt ki Máramarosszigetre. „[...] a vádiratban felsorolt cikkek már ezelőtt a bizottság előtt is szerepeltek és a bizottság egyhangúan azt a határozatot hozta, hogy ezek a cikkek keletkezésük körülményeinél fogva nem alkalmasak arra, hogy ellenem bárki politikai tőkét kovácsolhasson.” Vidovics emberi tartását és az egész helyzet abszurditását mutatja, hogy 1947. június 6-án megkérte László Dezső tanácsvezető elnököt, hogy adja át meleg üdvözlését Horváth Mártonnak, a Népbírók Országos Tanácsán dolgozó (NOT) bírónak, akit 1944-ben a Felsőerdősor utcában ő bujtattatott.

Bár ennek a tanulmánynak nem célja az *Új Máramaros* történetének részletes feldolgozása, hiszen ez bővebb terjedelmet igényelne, de mégis érdemes felvetni még pár tisztázandó dolgot.

Ha figyelmesen megvizsgáljuk az 1938. évi XV. törvénycikket a társadalmi és gazdasági élet hatályosabb biztosításáról, közismertebb nevén és lényegét tekintve az első zsidótörvényt, abban több, az egykori Somogy megyei főispán védekezéséhez kapcsolódó passzust is találunk. A törvény szövege kimondta, hogy a lapok kiadói, szerkesztői, állandó munkatársai sajtókamarai tagsággal kellett, hogy rendelkezzenek, a kamarát a törvény alapján meg kellett szervezni. A kamara tagja csak magyar állampolgár lehetett, a tagok és a lapok munkatársai között a zsidók számarányát maximalizálták. A törvény szerint az „íránycikkek” megjelentetésére való kötelezés is lehetséges volt.

Az 1939-es második zsidótörvényben az arányszámot még lejjebb szorították, pár kivételtől eltekintve, 20-ról 6%-ra. Mivel az *Új Máramaros* munkatársai jó, ha

tízen lehettek, így a 6%-os arány gyakorlatilag értelmezhetetlen volt. Mégis, a lapnál több izraelita vallású is dolgozott, amiért Vidovicsot meg is büntették.

A törvény szerint a lapok élén a zsidók létét teljesen ellehetetlenítették és megtiltották: „Zsidó nem lehet időszaki lap felelős szerkesztője, kiadója, főszerkesztője, vagy bármilyen névvel megjelölt olyan munkatársa, aki a lap szellemi irányát megszabja, vagy a lap szerkesztésében egyébként irányító befolyást gyakorol” – mondta ki a szomorú emlékű törvény. Aki ezt megszegte, vétséget követett el, egy évig terjedő fogházzal volt büntethető. Az említett két törvényben az iparendélyek kiadását és bizonyos munkakörök zsidók általi betölthetőségét is jelentős mértékben korlátozták.

Azt is ki kell emelni, hogy a visszacsatolt területeken sokszor az akkor hatályos jognál is szigorúbb szabályokat próbáltak meg bevezetni, amelyek az ottani zsidókat még rosszabbul és még hátrányosabban érintették. A fentiek miatt így több vállalatnál „strómanok” alkalmazásával éltek. (A lap az ő tevékenységüket is kárhóztatta amúgy az egyik cikkében.) A per egy tanúja és maga Vidovics is azt állította, hogy négy fegyelmet kapott azért, mert zsidókat alkalmazott a lapnál. Az egyik tanú, dr. Bárd Jenő miniszteri titkár Vidovicsnak éppen hogy a Kaufmann Nyomdánál való strómanságát is igazolta.

A háborús időszakban a sajtó irányítása a Miniszterelnökség és a Külügyminisztérium vezetésével valósult meg. Ullein-Reviczky Antal, a Miniszterelnökség sajtófőnöke több cikket maga rendelt meg, illetve iránymutatásokat adott, miről lehet írni és hogyan, illetve miről nem. Cenzorok is működtek, akiknek tevékenységét parancskönyvben foglalták össze, 1942–1943 között a sajtóorgánumok vezetőinek külön eligazító értekezleteket is tartottak. Fontos kiemelni azonban, hogy voltak lapok, például a *Népszava*, amelyre nem volt jellemző hasonló hangvételű antiszemita cikkek megjelentetése, az MTI antiszemita közleményeit szó szerint idézték, és feltüntették a forrást is. [Ezzel kapcsolatban viszont érdemes visszatekinteni Bodrogek Zoltán vallomására. – K. D.]

További kutatásokat igényel még a lap szerkesztőségi iratainak feldolgozása, amennyiben ezek megvannak, és a Kaufmann-nyomdával való kapcsolata, a nyomda és a lap tulajdonjogi helyzete. A nyomda Kaufmann Ábrahámné nevén futott, amíg lehetett. Feltűnő, hogy a Kaufmannékkal kapcsolatos, Rajk által említett bizonyítékok alapján nem ítélték el Vidovicsot, de leginkább ezért fosztották meg mentelmi jogától. Ám azok az iratok nem találhatóak meg a peranyagban sem, míg az *Új Máramaros*sral kapcsolatos „bizonyítékok”, azaz a cikkek szövegei igen.

Az *Új Máramaros*ról még meg kell említeni, hogy Nagyi Enikő Orsolya kutatásai szerint is több antiszemita cikk jelent meg a lapban, még Vidovics neve alatt is. Tanulmányában – amelynek forrásbázisa alapvetően sajtóanyagok cikkeiből áll – kiemelte, hogy szerinte a népbíróságnak a lapnál betöltött tevékenységéért Vidovicsot el kellett volna ítélnie, de ez nem történt meg. Ez azonban csak annyiban igaz, hogy Vidovicsot nagyon is elítélték, ha nem is ezért.

A büntetési tételek fokozása

Vidovics következő ügye a kettős házasság miatt indult. A Fővárosi Büntetőtörvényszék bigámiáért 1947 májusában egyhónapi fogházra ítélte. 1948-ban ezt az Ítéletábra is jóváhagyta, majd a Magyar Kúria nyolc hónapra módosította a büntetést, ekkor „intellektuális” okirathamisítást is megállapítottak, ugyanis amikor összeadták a feleségével, azt állította, hogy nem házas. Ezzel kapcsolatban érdemes felesége vallomására visszaemlékezni és kiemelni, hogy 1991-es perújrafelvételénél ez alól nem mentették fel. Mindezzel kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy a házassága valójában nem mentő házasság volt-e, nem hamis papírokkal történt-e, illetve a háborút követő időszakban mennyire volt nehéz megtalálni az érintett Mautner Katalint, hogy nyilatkozzon az ügyben.

Az ismertetett büntetési tételekkel nyilvánvalóan nem lehettek elégedettek a hatalom akkori birtokosai. De kapóra jött számukra Vidovics Ferenc 1948-as szökési kísérlete. Ekkor ugyanis Kaposvárra szállították, hogy egy ügyben tanúskodjon, ő pedig a tárgyalást követően, március 20-án megszökött. Egy ideig bujkált, majd az államvédelem elfogta, sőt jóval az elfogását követően kiderült, hogy fegyvert is találtak nála. Vajda Tibor rendőrnagy főhadnagy irányította az elfogatást, később ő és társai voltak a tanúk is a perben. (Az ítélet megalapozottságát mutatja, hogy a tanúk szerint az elfogás során egy újságpapírba csavart pisztoly volt Vidovicsnál, amit az akcióban résztvevők csomagoltak ki. Az tehát fel sem merült, hogy aki a fegyverét védekezésre akarja használni, miért tartja papírba tekerve.) Az ügyet a Budapesti Büntetőtörvényszék rögtönítélő tanácsa tárgyalta dr. Dán Andor elnökletével. Az egykori somogyi főispán 15 évet kapott, majd ugyanebben az esztendőben összeesküvés és az említett szökés vádjával XXI. rendű vádlottként ültették vádlottak padjára. Végül feljelentési kötelezettség elmulasztásáért egy évre ítélték, a NOT ezt egy év hat hónapra emelte.

A jogszolgáltatás újabb útvesztőiben

1951. május 24-én a Budapesti Megyei Bíróság a korábbi eljárások alapján összbüntetési ítéletet szabott ki, így a korábbi ítéleteket hatályon kívül helyezték. 20 év börtönre ítélték, a politikai jogoktól 10 évre eltiltották, és 1947. február 20-át jelölték meg büntetési kezdőnapnak.

1950-ben és 1953-ban Vidovics Ferenc kegyelmi kérvényeit elutasították. 1956-ban engedték ki végül a börtönből. Meg kell még említeni, hogy 1957. február 7-én a Budapesti Fővárosi Bíróságra érkezett az 1948-as összeesküvés peranyagot. 1957. november 20-án a hátra lévő büntetését a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa elengedte, de ezt 1958. június 16-án, éppen Nagy Imre és társai kivégzésének a napján, disszidálás miatt hatályon kívül helyezték.

1991-ben özvegyének perújrafelvételi kérvényezésére újra elővették az ügyeit. A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága a következő határozatot hozta ügyében november 28-án. Ezeket az ítéleteket nyilvánították semmisnek:

– a Budapesti Népbíróság NB 61/1947. számú, 1947. február 10., NOT III. 789/1947/17., 1947. szeptember 22. (Vértessy-ügy).

– a Budapesti Büntetőtörvényszék rögtönítélő bírósága 1948. május 13-án kelt Br. I. 8709/1948/3. (fegyverrejtegetés).

– a Budapesti Népbíróság öttagú különtanácsa által hozott, 1948. október 21. napján kelt Nb. XIII. 3074/1948/19. sz., és a NOT I. 3488/1948/46. sz. ítélet (feljelentési kötelezettség elmulasztása).

– a Budapesti Megyei Bíróság 1951. május 24. B. X. 19.685/1949/30. sz. össz-büntetési ítélet.

Tehát a kettős házassággal és ezzel kapcsolatos közokirathamisítással (Budapesti Büntetőtörvényszék 1947. május 16. B. II. 9/1947/8., Budapesti Ítéltábla 1948. január 15. B. VII. 8169/1947/10, Magyar Kúria 1948. szeptember 3. B. I. 1104/1948/13.) és az *Új Máramarossal* (Nb. I. 906/1947/4.) kapcsolatban született ítéleteit nem nyilvánították semmisnek, ugyanis az indoklás szerint a kérelem csakis a semmissé nyilvánításra irányult. Az 1990. évi XXVI. törvény alapján ez nem volt lehetséges ebben a két esetben. Másfajta jogi revíziónak a mai napig nem vetették alá a két ügyet.

A Népbíróság I. 906/1947/4. számú iratai 1991-ben még nem voltak meg. Mivel az összbüntetési ítélet alapjául szolgáló ítéletek nagy részét semmisnek nyilvánították, így magával az összbüntetési ítélettel kapcsolatban is ezt mondták ki. Ugyanakkor fent láthattuk, az Nb. I. 906/1947/4. ítéletével kapcsolatban mely jogszabályi részt nyilvánította az Alkotmánybíróság a későbbiekben semmissé. Az 1948-as összeesküvésű ügyben 1990 után több esetben megtörtént a jogi rehabilitáció.

★

Vidovics Ferenc ellen a második világháború utáni új történelmi érában igen hamar megindultak a támadások. Nyilvánvalóan azok közé tartozott, akiket minél előbb el akartak távolítani a közéletből, mivel határozattan fellépett az MKP törekvései ellen. Kálváriájának érdekessége, hogy nem egy nagy perben, hanem több kisebbben róttak ki ellene olyan büntetéseket, amelyeknek köszönhetően hosszabb időre börtönbe került. Sok éves rabságának ideje alatt nem tört meg, a forradalom alatt is aktív szerepet vállalt. 1956 leverését követően a reális alternatíva csak a külföldre szökés maradhatott számára. Teljes jogi rehabilitációjának a lehetőségét talán érdemes lenne megvizsgálni. Életének több epizódja is további kutatások tárgya lehet, itt az egyes pereit állítottam középpontba.

Vidovics példája jól mutatja, hogy a berendezkedő kommunista hatalom mi-ként kezdte leszalámizni azokat a kisgazdákat, akiknek eltávolítását politikailag fontosnak tartották. Pártja, a Kisgazdapárt meghasonlottsága és a megszálló szovjet haderő jelenléte lehetővé tette a hatalomból való gyors eltávolítását, ugyanakkor

példája figyelmeztető és fenyegető jel volt többek számára. Végül szinte mindenki sorra került később, aki ehhez asszisztált vagy részt vett benne. Az ellene folytatott akció annyira sikeresnek bizonyult, hogy személye és szerepe hosszú-hosszú időre feledésbe merült.

Források

- Budapest Főváros Levéltára (BFL) VII. 5. e 1949 18700 00005
 BFL XXV. 1. a. 3074/1948.
 BFL XXV. 2. b. 829/1947/88557/49.
 BFL 8709/1948 19685/49
- A Nemzetgyűlés 9. ülése, 1946. május 8. [https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1945_01/?query=SZO%3D\(vidovics%20ferenc%20\)&pg=513&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1945_01/?query=SZO%3D(vidovics%20ferenc%20)&pg=513&layout=s), 2020. április 10.
- A nemzetgyűlés 81. ülése, 1946. december 13. [https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1945_04/?query=SZO%3D\(vidovics%20ferenc%20\)&pg=404&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1945_04/?query=SZO%3D(vidovics%20ferenc%20)&pg=404&layout=s) 2020. április 10.
- A Nemzetgyűlés 84. ülése, 1946. december 19. https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1945_04/?pg=474&layout=s 2020. április 10.
- A Nemzetgyűlés 87. ülése. 1947. január 23. [https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1945_04/?query=SZO%3D\(vidovics%20ferenc%20\)%20C3%B6sszef%20C3%A9rhetetlens%C3%A9g&pg=494&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1945_04/?query=SZO%3D(vidovics%20ferenc%20)%20C3%B6sszef%20C3%A9rhetetlens%C3%A9g&pg=494&layout=s) 2020. április 10.
- Melléklet a 122. számú irományhoz, Nagy Ferenc és Eszterhás György kisebbségi véleménye, 1946. december 30. https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KI-1945_02/?query=vidovics%20ferenc&pg=262&layout=s 2020. április 10.
- A Nemzetgyűlés összeférhetlenségi bizottságának jelentése Farkas Mihály nemzetgyűlési képviselő által Vidovics Ferenc nemzetgyűlési képviselő ellen az 1946: XXVI. tc. 9. §-ának (3) bekezdése alapján bejegyzett összeférhetlenségi ügye tárgyában. 122. sz. 1946. december 30. https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KI-1945_02/?query=vidovics%20ferenc&pg=261&layout=s 2020. április 10.
- A Nemzetgyűlés mentelmi Bizottságának a jelentése Vidovics Ferenc nemzetgyűlési képviselő mentelmi jogának felfüggesztése kiterjesztése tárgyában. 100. sz. https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KI-1945_02/?query=vidovics%20ferenc&pg=212&layout=s
https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KI-1945_02/?pg=189&layout=s&query=-v%C3%A9rtessy%20k%C3%A1rly 2020. április 10.
- MNL OL XX-5-d-ST. III. 107/1990.

Irodalom

- BERTALAN Péter (2015), *A Pálos Rend és az állambiztonság küzdelme – Hálózatok szorításában*, Budapest, Éghajlat Könyvkiadó Kft.
- Izsák Lajos (2010), *Pártok és politikusok Magyarországon 1944–1994*, Budapest, Napvilág Kiadó
- Joó András (2017), *A magyar sajtófőnök tudtával és segítségével: Háborús portrévázlat kérdőjelekkel – Ullein-Reviczky Antal (1942–1944)*, *Közép-Európai Közlemények*, 2017/4, 65–82.
- KANYAR József (1993), *Harminc nemzedék vallomása Somogyról*, 2. kiad. Kaposvár, k. n.
- SZÁNTÓ László (1995), *Az 1956-os forradalom Somogyban. Válogatott dokumentumok*, Kaposvár, Somogy Megyei Levéltár
- Országgyűlési almanach*, II (1999) szerk. HORVÁTH Zsolt–HUBAI László, Budapest, Magyar Országgyűlés
- NAGYI Enikő Orsolya (2018), *Máramaros vármegye zsidótlánítása a helyi magyar sajtó tükrében*, In

- Tanulmányok a Holokausztról*, IX, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Múlt és Jövő Alapítvány, 113–163.
- SZAKÁCS Sándor–ZINNER Tibor (1997), *A háború „megváltozott természete”. Adatok, adalékok, tények és összefüggések 1944–1948*, Budapest, Publió Kiadó Kft.
- SZÜCS László (2003), *Nagy Ferenc első kormányának minisztertanácsi jegyzőkönyvei, B. kötet, 1946. július 26. – 1946. november 15*, Magyar Országos Levéltár kiadványai, II, Forráskiadványok 38, Budapest, Magyar Országos Levéltár, 1259, 1505.
- VENDEL István (1941), *Szekszárd megyei város monográfiája*, Szekszárd, k. n.
- Vidovics Ferenc rövid életrajzai* <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/v-78466/vidovics-ferenc-7867D/> <https://www.balatonrend.hu/bemutatkozas-Vidovics.html> 2020. április 3.
- Erdély, 1940: magyar atrocitások románok és zsidók ellen
http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=317:erdely-1940-magyar-atrocitasok-romanok-es-zsidok-ellen&catid=39:dka-hatter&Itemid=203 2020. április 3.
- VIDOVICS Ferenc (1991), *Elszigeteltségben*, Debrecen, k. n.

Újságcikkek

- Délamerikai Magyarság*, 1957. augusztus 2, 20, 3.
- Egy „demokrata” főispán és a feketézők*, *Szabad Nép*, 1945. szeptember 11, 3.
- Egy demokrata színváltásai*, *Szabad Nép*, 1946. május 2, 5.
- Elindultak az új főispánok a Dunántúlra*, *Szabadság*, 1945. április 17, 2.
- Eső után köpönyeg*, *Népszava*, 1946. december 12, 3.
- Fasiszta terrorszervezetet leplezett le a vidéki főkapitányság*, *Népszava*, 1946. május 3, 3.
- Fehér-terrorista volt-e a kiszagda képviselő?*, *Délamerikai Magyarság*, 1946. november 21, 7.
- Felfüggesztették Vidovics Ferenc párttagságát*, *Kis Újság*, 1946. december 13, 2.
- Felmentik a somogyvármegyei főispánt*, *Kossuth Népe*, 1945. július 8, 7.
- Feloszlatta a belügyminiszter Vidovics kiszagdapárti főispán jogtalanul felállított törvényhatóságát*, *Szabad Nép*, 1945. szeptember 27, 2.
- Háborúra spekuláltak...*, *Szabad Nép*, 1946. május 5, 1.
- HÁMORI László: *Jelentkezett az egyetlen élő tanú: Vértessy a gyilkos*, *Népszava*, 1946. október 12.
- Háromévi börtönre ítélték Vidovics Ferencet*, *Magyar Nemzet*, 1947. június 14, 2.
- HEL CZ Tibor, *A politikai foglyok 32 éves szervezkedése*, *Katolikus Magyarok Virágvasárnapja*, 1980. június 22.
- HEL CZ Tibor, *Meghalt Vidovics Ferenc*, *Katolikus Magyarok Vasárnapja*, 1976. június 20, 4.
- Hétfőn tárgyalja a Népbíróság Vidovics Ferenc és társai bűnperét*, *Világosság*, 1947. február 8, 5.
- HÓKA Ernő, *Vidovics Ferenc. Búcsúztató beszéd helyett*, *Magyar Holnap*, 1976. május, 10.
- Hőseit ünnepelte a magyarság*, *Szabad Magyarság*, 1958. június 1, 5.
- Internálótáborból a Nemzetgyűlésbe*, *Szabad Nép*, 1947. január 26, 5.
- Ismét elítélték Vidovicsot*, *Szabad Szó*, 1947. június 14, 6.
- Jogerősen ötévi börtönre ítélték a gyilkosszöktető Vidovicsot*, *Szabad Nép*, 1947. február 11, 5.
- Kmetty Károly, a hóhér*, *Népszava*, 1925. január 22, 3.
- LAKATOS Dezső, *A visszaélő kiszagda képviselők ellen*, *Szabad Nép*, 1946. október 1, 7.
- Megalakult a Magyar Bizottság, Délamerikai Magyarság*, 1958. május 3, 3.
- Megszökött fegyőre mellől Vidovics volt főispán*, *Világ*, 1948. március 23, 5.
- Mire vár még Vidovics?*, *Szabad Nép*, 1946. május 5, 3.
- New Yorki Magyar Élet*, 1972. január 8, 10.
- Nincs eldorádó Somogyban, hiába csődülnek oda a pestiek*, *Kis Újság*, 1945. június 2, 4.
- Nyílt a tér*, *Szabad Magyarság*, 1958. augusztus 31, 10.
- Újabb vádiratot adtak ki Vidovics Ferenc ellen*, *Világosság*, 1947. március 21, 6.

KISS DÁVID: SZELET A „SZALÁMIBÓL”

- PINTÉR István, *Új primás az emigráns zenekarban?*, *Népszabadság*, 1958. január 30, 8.
Reakciósök és ál-demokraták, *Szabad Nép*, 1945. július 5, 3.
Rendőrségi hírek, *Magyar Nemzet*, 1946. december 22, 7.
SZABÓ Miklós, „Foglalkozásuk: Emigráns”, *Kanadai Magyar Munkás*, 1959. április 9, 9.
Több ismert politikus ellen eljárás indult Vidovits beismerő vallomása nyomán, *Világosság*, 1946. december 18, 1.
Vértessy Károly kizsuga képviselő ellenforradalmi múltját nyomozzák a Dunántúlon, *Világosság*, 1946. október 27, 5.
Vidovicsot átadták a Népjegészségnek, *Szabadság*, 1946. december 21, 1.
Vidovits beismerő vallomást tett, *Magyar Nemzet*, 1946. december 17, 4.
Vidovicsot elítélték bigámiáért, *Népszava*, 1947. május 15, 7.
Vidovics Ferenc nyilatkozata, *Kossuth Népe*, 1945. július 6, 6.
Vidovics Ferenc képviselő szöktette ki Vértessy Károlyt Párizsba, *Világosság*, 1946. december 11, 1.
Vidovits Ferencet ma reggel lakásáról átszállították a politikai rendőrségre, *Világosság*, 1946. december 15, 1.
Vidovits Ferenc somogyi főispán válaszol támadóinak, *Kis Újság*, 1945. szeptember 14, 2.

Vörös András: Aranykert I.